रंग वारीचे....

सुंदर तें ध्यान उभे विटेवरी । कर कटावरी ठेवूनियां ॥१॥
तुळसीचे हार गळां कासे पीतांबर । आवडे निरंतर तें चि रूप ॥धृ.॥
मकरकुंडलें तळपती श्रवणीं । कंठीं कौस्तुभमणि विराजित ॥२॥
तुका म्हणे माझें हें चि सर्व सुख । पाहीन श्रीमुख आवडीनें ॥३॥

॥ ज्योतिर्मय ॥

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष १ ले ❑ अंक १२४ वा ❑ गुरूवार दि.२६ जून २०२५ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

भारतातील आणीबाणी : अंधाऱ्या युगाचे पन्नास वर्षे

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

आधुनिक भारतीय इतिहासातील एक काळा अध्याय ज्याचा भारतीय राजकारणावर व्यापक आणि कायमस्वरूपी परिणाम झाला, २५ जून १९७५ रोजी तत्कालीन पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांनी जाहीर केलेली आणीबाणी, जी २१ महिने टिकली.

भारताने आणीबाणी लागू केल्याच्या पन्नासव्या वर्षात प्रवेश केला, ज्यामध्ये नागरी स्वातंत्र्य निलंबित केले गेले, प्रेस स्वातंत्र्यावर अंकुश लावला गेला, मोठ्या प्रमाणात अटक झाली, निवडणुका रद्द केल्या गेल्या आणि हुकुमाद्वारे राज्य केले गेले.... तत्कालीन राष्ट्रपती फखरुद्दीन अली अहमद यांनी पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्या सल्ल्यानुसार कलम ३५२ अंतर्गत देशभर आणीबाणी लागू केली. हा कालावधी २१ महिने, २१ मार्च १९७७ पर्यंत चालला.

दरम्यान, नागरिकांचे हक्क हिरावून घेण्यात आले; राजकारणी आणि निदर्शकांना तुरुंगात टाकण्यात आले; प्रेस आता स्वतंत्र राहिली नाही आणि सर्व सत्ता एकाच व्यक्तीकडे होती – इंदिरा गांधी. तिच्या विवेकबुद्धीनुसार नियम बदलण्यात आले. देशभरात मोठ्या प्रमाणात निदर्शने झाली आणि जयप्रकाश नारायण, मोरारजी देसाई, अटलबिहारी वाजपेयी, लालकृष्ण अडवाणी, मधु दंडवते आणि जॉर्ज फर्नांडिस यांसारख्या शेकडो प्रमुख नेत्यांना तुरुंगात टाकण्यात आले.

खरं तरआणीबाणीची प्रस्तावना त्या वर्षी १२ जून रोजी अलाहाबाद उच्च न्यायालयाने तत्कालीन पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांची रायबरेली येथून निवडणूक अवैध घोषित केली तेव्हा लिहिली गेली. गांधींविरुद्ध निवडणूक याचिका समाजवादी नेते राज नारायण यांनी दाखल केली होती, जे रायबरेली येथून निवडणूक हरले होते. नारायण यांनी आरोप केला होता की इंदिरा गांधींचे निवडणूक एजंट यशपाल कपूर हे सरकारी कर्मचारी होते आणि त्यांनी त्यांच्या निवडणूक कामासाठी सरकारी अधिकाऱ्यांचा वापर केला.

१९७१ च्या पाकिस्तानविरुद्धच्या युद्धाच्या परिणामांमुळे वाढलेली महागाई, जीवनावश्यक वस्तूंची कमतरता आणि स्थिर अर्थव्यवस्था यामुळे हा असंतोष निर्माण झाला. गुजरातमध्ये चिमणभाई पटेल यांच्याविरुद्ध नवनिर्माण चळवळ आणि बिहारमध्ये जयप्रकाश नारायण यांच्या नेतृत्वाखालील युवा चळवळ तीव्र झाली. इंदिरा गांधींनी उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाविरुद्ध अपील केले आणि २४ जून १९७५ रोजी सर्वोच्च न्यायालयाने त्यांना अटींसह दिलासा दिला. या अंतर्गत, त्यांना पंतप्रधानपदी राहण्याची परवानगी देण्यात आली, परंतु संसदेत मतदान करण्याचा त्यांचा अधिकार काढून घेण्यात आला.

संपूर्ण क्रांतीच्या आवाहनावर २१ महिने आणीबाणी

दुसऱ्या दिवशी, २५ जून रोजी, विरोधी नेत्यांनी दिल्लीतील रामलीला मैदानावर एक प्रचंड रॅली आयोजित केली. यामध्ये, जयप्रकाश नारायण यांनी ‘‘संपूर्ण क्रांती‘‘ चे आवाहन दिले आणि पोलिस आणि सशस्त्र दलांना त्यांच्या विवेकानुसार अन्याय्य असलेल्या आदेशांचे उल्लंघन करण्याचे आवाहन केले. ज्येष्ठ पत्रकार राम बहादूर राय यांनी २१ महिन्यांच्या आणीबाणीच्या काळाची आठवण करून दिली. ते म्हणाले, ‘‘जर त्यांच्यात हुकूमशाही प्रवृत्ती नसती आणि त्यांना असुरक्षित वाटले नसते, तर त्यांनी न्यायालयाचा हा निर्णय लोकशाही पद्धतीने घेतला असता, परंतु त्यांनी दुसरा मार्ग निवडला.‘‘

सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयामुळे निराश झालेल्या इंदिरा गांधींनी बंगालचे तत्कालीन मुख्यमंत्री सिद्धार्थ शंकर रे यांच्याशी सल्लामसलत केल्यानंतर राष्ट्रपती फखरुद्दीन अली अहमद यांना आणीबाणी लागू करण्याची शिफारस केली. त्यांनी म्हटले की देशाची अंतर्गत सुरक्षा धोक्यात आहे.

सक्तीची नसबंदीची मोहीम देखील कुप्रसिद्ध होती

आणीबाणी जाहीर झाल्यानंतर स्वातंत्र्य, एकत्र येण्याचा अधिकार यासह सर्व मूलभूत अधिकार निलंबित करण्यात आले. प्रेसवर संपूर्ण सेन्सॉरशिप लादण्यात आली. कार्यकारी कारवाईचा आढावा घेण्याचा न्यायव्यवस्थेचा अधिकार देखील मर्यादित करण्यात आला. सर्व लोकशाही परंपरांचे उल्लंघन करून, जयप्रकाश नारायण, लालकृष्ण अडवाणी, अटलबिहारी वाजपेयी यांच्यासह विरोधी नेत्यांना अटक करण्याचे आदेश देण्यात आले.वर्तमानपत्रात जे काही छापले जात होते ते पंतप्रधान कार्यालयातून जावे लागत होते. निषेध म्हणून, माध्यमांनी कोरे संपादकीय प्रकाशित केले. सरकार किंवा आणीबाणीवर टीका करणारे कोणतेही प्रकाशन बंदी घालण्यात आली.

संजय गांधींच्या कुप्रसिद्ध नसबंदी मोहिमेअंतर्गत, लोकसंख्या नियंत्रणाच्या नावाखाली गरीब आणि उपेक्षित समुदायातील लाखो पुरुषांची जबरदस्तीने नसबंदी करण्यात आली. अचानक आणीबाणी लागू करण्यात आली तेव्हाही त्याच पद्धतीने शेवट झाला, इंदिरा गांधींनी १८ जानेवारी १९७७ रोजी निवडणुका घेण्याची आणि राजकीय कैद्यांची सुटका करण्याची घोषणा केली. आणीबाणीच्या ५० व्या वर्धापन दिनानिमित्त, भारताच्या इतिहासातील या काळ्या अध्यायातून घेतलेल्या धड्यांवर चिंतन करणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. हा काळ लोकशाही संस्थांचे रक्षण, नागरी स्वातंत्र्यांचे रक्षण आणि कायद्याचे राज्य राखण्याचे महत्त्व लक्षात आणून देतो. सत्तेचा गैरवापर रोखण्यासाठी आणि अशा हुकूमशाही राजवटीला पुन्हा कधीही मूळ धरू देऊ नये यासाठी सतत सतर्क राहण्याची गरज देखील अधोरेखित करतो. आणीबाणीचा वारसा भारताच्या राजकीय परिदृश्याला आकार देत आहे, जो आपल्याला प्रतिकूल परिस्थितीत लोकशाही मूल्ये आणि तत्त्वे टिकवून ठेवण्याच्या महत्त्वाची आठवण करून देतो.

राज्य शासनाकडून २०१९ , २०२० , २०२१ , २०२२ व २०२३ चे उत्कृष्ट पत्रकारिता पुरस्कार जाहीर

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

मुंबई – शासनाच्यावतीने सन २०१९, २०२०, २०२१, २०२२ व २०२३ या पाच वर्षातील ‘लोकमान्य टिळक जीवनगौरव पत्रकारिता पुरस्कार’ पाच ज्येष्ठ पत्रकारांना जाहीर करण्यात आला आहे. यामध्ये सन २०१९–राही भिडे, २०२०–सुधीर पाठक, २०२१–भाऊ तोरसेकर, २०२२–विजय बाविस्कर, दै.लोकमत आणि २०२३ बाळासाहेब जाधव, दै.पुढारी यांना पुरस्कार जाहिर करण्यात आला आहे.

पत्रकारितेच्या क्षेत्रातील उत्कृष्ट कार्यासाठी राज्य शासनाच्यावतीने दिले जाणारे २०१९, २०२०, २०२१, २०२२ व २०२३ वर्षासाठीचे पत्रकारिता पुरस्कार जाहीर करण्यात आले आहेत.

सन २०१९ पुरस्कार निवडीसाठी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाचे महासंचालक दिलीप पांढरपट्टे यांच्या अध्यक्षतेखालील पुरस्कार निवड समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीत पत्रकार अशोक पानवलकर, नरेंद्र कोठेकर, विद्याधर चिंदरकर, रेनी अब्राहम, इंद्रकुमार जैन, शेख मोहम्मद अस्लम, रश्मी पुराणिक, रविंद्र आंबेकर, अरुण कुलकर्णी व संचालक (माहिती) (वृत्त व जनसंपर्क) गोविंद अहंकारी यांचा समावेश होता.

सन २०२० च्या पुरस्कार निवडीसाठी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाचे प्रधान सचिव तथा महासंचालक जयश्री भोज यांच्या अध्यक्षतेखालील पुरस्कार निवड समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीत पत्रकार पराग करंदीकर, संदीप भारांबे, रवींद्र बेडकींहाळ, जितेंद्र दोशी, स्वप्नसौरभ कुलश्रेष्ठ, रईस अहमद अन्सारी, चंद्रकांत शिंदे, निलेश खरे, सम्राट फडणीस व संचालक (माहिती) (वृत्त व जनसंपर्क) डॉ. राहुल तिडके यांचा समावेश होता. सन २०२०,२०२१, २२ व २३ च्या पुरस्कार निवडीसाठी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाचे प्रधान सचिव तथा महासंचालक ब्रिजेश सिंह यांच्या अध्यक्षतेखालील पुरस्कार निवड समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीत पत्रकार पराग करंदीकर, संदीप भारांबे, रवींद्र बेडकींहाळ, जितेंद्र दोशी, स्वप्नसौरभ कुलश्रेष्ठ, रईस अन्सारी, चंद्रकांत शिंदे, निलेश खरे, सम्राट फडणीस व संचालक (माहिती) (वृत्त व जनसंपर्क) डॉ.गणेश मुळे यांचा समावेश होता.

महिला व मुलींसाठी सक्षम वातावरण तयार करणार, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

मुंबई – चौथे महिला धोरण २०२४ जाहीर झाले असून या धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी विविध विभागांनी प्रभावीपणे काम करावे. या धोरणाच्या माध्यमातून राज्य शासन महिला व मुलींसाठी सक्षम वातावरण तयार करत आहे. मुंबई शहरातील महिलांसाठी असलेल्या योजनांबाबत एकाच ठिकाणी माहिती मिळण्यासाठी एक नवीन ॲप तयार करण्याचे निर्देश उपमुख्यमंत्री तथा पालकमंत्री एकनाथ शिंदे यांनी दिले.

चौथे महिला धोरण–२०२४ जिल्हास्तरीय अंमलबजावणी सुकाणू समितीच्या बैठकीत उपमुख्यमंत्री तथा मुंबई शहरचे पालकमंत्री एकनाथ शिंदे बोलत होते. यावेळी उपमुख्यमंत्री कार्यालयाचे प्रधानसचिव नविन सोना, जिल्हाधिकारी आंचल गोयल, अपर जिल्हाधिकारी रवि रतन कटकधोंड, निवासी उपजिल्हाधिकारी डॉ.शिवनंदा लंगडापुरे, उपजिल्हाधिकारी महादेव किरवले, समाजकल्याण अधिकारी रविकिरण पाटील, सहायक आयुक्त, कौशल्य विकास, मुंबई शहर शैलेश भगत, मुंबई शहरच्या महिला व बालविकास अधिकारी शोभा शेलार यासह विविध विभागाचे अधिकारी उपस्थित होते.

उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे म्हणाले, मुंबई शहरातील लोकसंख्या लक्षात घेऊन येथील नोकरदार महिलांसाठी हॉस्टेल, लहान मुलांसाठी पाळणाघर, झोपडपट्टी भागात तसेच इतर गरजू महिला असतील त्या ठिकाणी महिला बचत गट स्थापन करणे, बचतगटांना रोटेशन पद्धतीने स्टॉल उपलब्ध करून देणे, महिलांचा पर्यटन क्षेत्रात सहभाग वाढावा यासाठी पर्यटनाचे प्रकल्प विकसित करणे, महिला मच्छिमारांसाठी शासकीय योजना राबविणे यावर भर देण्यात यावा. आदिवासी महिलांसाठी असलेल्या विविध योजना प्रभावीपणे राबवाव्यात. घरांचा प्रश्न सोडवण्यासाठी नियोजित प्रकल्प वेळेत पूर्ण करणे, महिलांना आरोग्य सुविधा तत्काळ देणे तसेच काळानुरूप आरोग्य सुविधा वाढविणे याबाबत काम करावे. शासन आपल्या दारी, मुख्यमंत्री लाडकी बहीण योजना, लखपती दीदी योजना, मुलींना मोफत उच्च शिक्षण देणे यासारख्या योजनांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी केली जात आहे.

उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे म्हणाले, महिला हिंसाचाराला आळा घालण्यासाठी कठोर उपाययोजना केल्या जात आहेत. शासनाकडून राबविण्यात येणाऱ्या सुरक्षा तसेच इतर महत्त्वपूर्ण योजना एकाच ॲपवर उपलब्ध होतील यासाठी मुंबई शहरसाठी ॲप विकसित करून ते ॲप सर्व महिलापर्यंत पोहोचवा. शासनाकडून महिलांच्या मदतीसाठी राबविल्या जाणाऱ्या विविध योजना तात्काळ पोहोचवाव्यात. हेल्प डेस्कची व्याप्ती वाढवा, हिरकणी कक्ष नियमित सुरू ठेवा, महिला समुपदेशन केंद्रात तत्काळ समुपदेशन केले जावे, वन स्टॉप सेंटरमध्ये महिलांना सुविधा द्याव्यात. पोलीस स्टेशनमध्ये आल्यानंतर तक्रार देताना महिलांना आधार वाटला पाहिजे. त्यांनी कोणत्याही दबावाला बळी न पडता तक्रार दाखल करावी अशा प्रकारचे वातावरण पोलीस स्टेशनमध्ये असावे. शासन महिलांच्या बाबतीत आलेल्या तक्रारी फास्ट ट्रॅकवर घेत आहे. राज्याला एक ट्रिलीयन अर्थव्यवस्थेकडे नेण्यासाठी महिलांचाही मोठा वाटा असणे गरजेचे आहे यासाठी प्रशासनाने काम करावे, असेही उपमुख्यमंत्री शिंदे यावेळी म्हणाले. जिल्हाधिकारी आंचल गोयल यांनी जिल्ह्यात चौथे महिला धोरण २०२४ च्या अनुषंगाने सुरू असलेल्या विविध योजनांची माहिती दिली.

॥ सामाजिक दायित्व स्विकारा ॥

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

‘‘स्नेहवन‘‘ ही पुणे जिल्ह्यातील आळंदीजवळ (कोयाळी फाटा. आळंदी. पुणे) असलेली एक सामाजिक संस्था आहे. ही संस्था आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या मुलांसाठी काम करते. गरीब आणि गरजू कुटुंबातील तसेच एकल पालक असलेल्या मुलां मुलीसाठी शिक्षणाची सोय करणे, त्यांचे संगोपन करणे आणि त्यांचे पालनपोषण तसेच दर्जेदार शिक्षण देणे, व्यक्तिमत्व विकास करणे हे स्नेहवनचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. थोडक्यात आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या, आई किंवा वडील नसलेल्या मुलामुलींसाठी आशेचा किरण आहे. वर्तमानपत्रात आपण नेहमी शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येच्या बातम्या वाचत असतो आणि आर्थिक अडचणी पोटी तसेच जमीन कसून फारसे असे काही मिळत नसल्याने शेवटी तो कर्जाला कंटाळून मरणाला कवटाळतो. परंतु त्याच्या मागे असलेल्या कुटुंबाची वाताहत होते, बऱ्याच वेळा समाजातून थोडी थोडकी मदत मिळत असते परंतु ती फार काळ टिकणारी नसते मुलांचे शिक्षण, लग्न असे सारेच प्रश्न असतात.

अशोक देशमाने हा परभणी जिल्ह्यातील मंगरूळ तालुका मानवत येथील एका गरीब शेतकरी कुटुंबात जन्मलेला तरुण. कसेतरी प्रतिकूल परिस्थितीत शालेय शिक्षण पूर्ण केले. पुढील शिक्षणासाठी अर्धवेळ नोकरी करून पोस्ट ग्रॅज्युएट पर्यंत शिक्षण केले. त्यामुळे गरिबी काय असते हे त्याला चांगलंच माहीत होते आणि वडिलांची तळमळ त्यांनी जवळून पाहिली होती. शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर अशोकला बंगलोरला चांगल्या कंपनीत आणि भरपूर पगाराची नोकरी मिळाली. परंतु ज्यावेळी तो आपल्या गावी जात असे त्यावेळेला आजूबाजूचे विदारक चित्र डोळ्यासमोर येत होते. नोकरी करत असताना मित्रमंडळी आठवड्याच्या शेवटी स्ट्रेस ताण घालवण्यासाठी पंधरा ते वीस हजार रुपये खर्च करून पार्ट्या करायची एकीकडे हे चित्र तर दुसरीकडे वीस पंचवीस हजाराच्या कर्जासाठी शेतकरी आत्महत्या करीत होते. त्याच्या मनात असे विचार येऊ लागले की आपण काहीतरी करायला हवे. पण सुरुवातीला त्याने थोडी थोडी रक्कम अशा मुलांचे कामी खर्च करायला सुरुवात केली. पण पुढे त्याने भरपूर पगाराची नोकरी सोडून आत्महत्याग्रस्त कुटुंबातील, निराधार आणि आर्थिक दृष्ट्या गरीब शेतकरी कुटुंबातील मुलांसाठी आळंदी जवळ स्नेहवन उभारले.लग्न ठरवतानांच पत्नी अर्चनाला स्पष्ट कल्पना दिली होती की स्नेहवनच्या दोन रूम आहेत त्यात सतरा अठरा मुलं आणि आपण असे राहावे लागणार आहे. त्यांचा स्वयंपाक वगैरे व्यवस्था पहावी लागणार आहे त्यानंतर अर्चनानेही आनंदाने होकार देऊन स्नेहवनचे काम पुढे सुरू झाले. देशमाने पतीपत्नीने स्नेहवनचे कार्यात वाहून घेतले आहे.

सुरुवातीला १८/२० मुलं मुली होते परंतु कालांतराने डॉक्टर रवींद्र कुलकर्णी व स्मिता कुलकर्णी दांपत्याशी संबंध आल्यानंतर त्यांनी अशोक, अर्चना देशमाने ची तळमळ बघून त्यांची स्वतःची दोन एकर जमीन स्नेहवन साठी दान दिली. आज स्नेहवन नावाच्या रोपट्याचे वटवृक्षात रूपांतर झाले आहे. स्वामी विवेकानंद, बाबा आमटे, नानाजी देशमुख, यांच्या विचारातून अशोक देशमाने ला प्रेरणा मिळाली. हळूहळू अनेकांनी मदतीचा हात दिला. प्रकाश बाबा आमटे, मंदाताई आमटे, डॉक्टर रघुनाथ माशेलकर अशा अनेकांनी भेटी दिल्या आहेत. त्यांच्या कार्याचा गौरव केला आहे. त्यांना उत्कृष्ट सामाजिक कार्यकर्ता म्हणून गौरवण्यात आले आहे. आयटीतील नोकरी सोडून या मुलांच्या भवितव्यासाठी वाहून घेतलेले अशोक देशमाने यांच्या या संस्थेत केवळ पुस्तकी शिक्षण नव्हे, तर मुलांमधील विविध कौशल्यांचा विकास करून त्यांना चांगले संस्कार देत, स्वयंपूर्ण आणि आत्मनिर्भर बनविले जाते. सुमारे ८/१० हजार पुस्तकांचा संग्रह, विविध विषयांवरील पुस्तके, प्रयोगशाळा, क्रीडा आणि संगीत, साहित्य त्याचबरोबर गोशाळा, बायोगॅस प्रकल्प, सौर प्रकल्प, परसबाग या माध्यमातून मुलांना जीवन शिक्षण देणाऱ्या या संस्थेत पहिल्या वर्गापासून ते पोस्ट ग्रॅज्युएट पर्यंत मुलांच्या शिक्षणाची जबाबदारी घेतली जाते. तसेच काही मुलं–मुली हे रहिवासी असतात त्यांची सर्व प्रकारची निवास, भोजन, कपडे, पुस्तके, आरोग्यसेवा, धार्मिक कार्यक्रम शिक्षण आणि त्यासोबतच संस्कार हे सर्व लक्षपूर्वक केले जाते. गणपती उत्सव, बैलपोळा,दहिहंडी,

गुढीपाडवा दसरा नवरात्री उत्सव,नवरात्रात कन्या पूजन केले जाते.वसूबारस, दिवाळीला मुलामुलींना कपड्याच्या दुकानात घेऊन जाऊन त्याच्या पसंतीचे कपडे घेऊन दिले जातात. स्नेहवन संस्थेत मुलांसाठी मोफत शिक्षण दिले जाते, तसेच स्पर्धा परीक्षांसाठी मार्गदर्शन केले जाते. अनाथ, गरीब आणि गरजू मुला–मुलींना संस्थेत निवारा दिला जातो. मुलांच्या आरोग्याची काळजी घेतली जाते, त्यांना सकस आहार दिला जातो. मुलांना सामाजिक, सांस्कृतिक आणि क्रीडा क्षेत्रातही प्रोत्साहित केले जाते. स्नेहवनची स्थापना अशोक देशमाने यांनी २०१५ मध्ये केली. सुरुवातीला १८/२० मुलांसाठी सुरू झालेली ही संस्था, आज २०० हून अधिक मुलांचे संगोपन करत आहे. संस्थेत एक छोटेसे वाचनालयही आहे, ज्यात आठ ते दहाहजार जवळपासपुस्तके आहेत. मुलांमध्ये वाचनाची आवड वृद्धिंगत व्हावी म्हणून अनेक प्रकारचे उपक्रम आयोजित केले जातात. शिक्षण विज्ञान संस्कृती आणि संस्कार असे सगळ्या प्रकारांनी मुलांच्या विकासाकडे लक्ष दिले जाते. संस्थेत बायोगॅस प्रकल्प, सौर ऊर्जा प्रकल्प, परसबाग आणि गोशाळा देखील आहे. स्नेहवन, पुणे जिल्ह्यातील आळंदीजवळ, कोयाळी गावात आहे. तुम्हीही यांचे मदतीसाठी पुढे येऊ शकता: देणे समाजाचे या भावनेतून तुम्ही संस्थेला आर्थिक मदत करू शकता.आपल्या मुलामुलींचे वाढदिवस, आपल्या कुटुंबातील व्यक्तीचे स्मरणार्थ स्नेहवन ला देणगी रुपाने मदत करु शकतात.आपल्याला ८० प्रमाणपत्र मिळेल.तुम्ही संस्थेबद्दल गरजू लोकांपर्यंत माहिती पोहोचवू शकता.जेणे करुन शिक्षणा शिवाय कोणी वंचित राहायला नको. यंदाच्या शैक्षणिक वर्षासाठी पहिलीपासून प्रवेश देणे सुरूआहे. गरजू लेकरांनी संपर्क करण्याचे आवाहन स्नेहवन ने केले आहे.

संपर्क – अशोक देशमाने : ८७९६४००४८४. पत्ता – स्नेहवन, कोयाळी फाटा, आळंदी, पुणे.

दिलीप देशपांडे
जामनेर. जि.जळगांव.
मोबा.८९९९५६६९१७

जात्यावरच्या ओव्या......

साळीचे तांदूळ
वटी घेतले मोजून
भाऊला चउत
चांद निघेना अजून ॥१४०॥

घर माझं दार
याला काचाच्या पायऱ्या
तुझ्या पायात काळा बूट
हळू उतर सोयऱ्या ॥१४१॥

संदर्भ - शांताई इंगळे
संकलन - सौ. मनोरमा बोराडे
सहशिक्षिका, छत्रपती संभाजीनगर

संगीतकार मदन मोहन आणि लतादीदी

उगवतीचे रंग

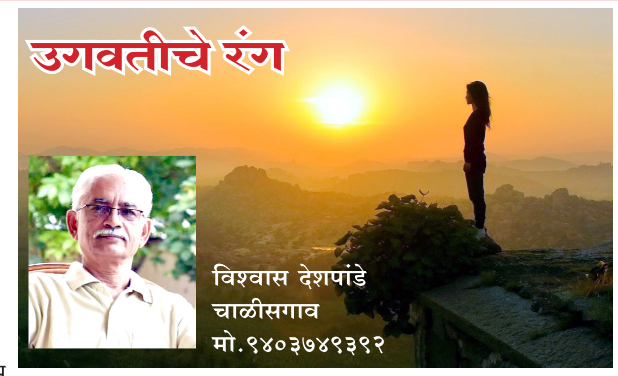

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो.९४०३७४९३९२

ज्योतिर्मय साहित्य

लहानपणी रेडिओवरची गाणी ऐकणं म्हणजे संगीताची मेजवानीच असायची. रेडिओ सिलोन, ऑल इंडिया रेडिओ, विविध भारती या चॅनेल्स वर गाण्यांचे एकापेक्षा एक बहारदार असे कार्यक्रम असायचे. ये ऑल इंडिया रेडिओ की उर्दू सर्व्हिस हैं ... अशा भारदस्त आवाजांनी कार्यक्रम सुरु व्हायचा. आइये, अब सुनते हैं लता मंगेशकर का गाया हुआ गीत. फिल्म का नाम है अनपढ, गीत के बोल लिखे हैं राजा मेहंदी अली खानने और इसकी धून बनायी हैं मदन मोहनने. आणि मग गाणं सुरु व्हायचं. धून, फनकार, तर्ज, नगमा इ उर्दू शब्द ऐकून ऐकून कळायला लागले होते. तेव्हापासून मदन मोहन यांचं नाव एक संगीतकार म्हणून कानावर पडत होतं. पण संगीतकार म्हणजे नेमकं काय, तो काय करतो, त्याचं अशा गीतांमध्ये काय योगदान असतं ते आताशा नीट कळायला लागलं आहे.

संगीतकार मदन मोहन यांच्याबरोबर लतादीदींनी त्यांची सर्वोत्कृष्ट गाणी गायली आहेत असं म्हटलं जातं. मदन मोहन यांच्यासोबत गायलेल्या गाण्यांची एकूण संख्या २१० आहे. त्यांनी संगीतबद्ध केलेल्या आपकी नजरोंनें समझा प्यार के काबील मुझे.. या अनपढ चित्रपटातल्या गाण्याचा हा किस्सा आहे. अनपढ चित्रपटातील एका गाण्यासाठी मदन मोहन अनेक महिने रियाज करत होते. चाल लावण्याचा प्रयत्न करत होते. मोहन कुमार हे या चित्रपटाचे निर्माते होते. त्यांना काही केल्या या गीताची चाल पसंत पडेना. शेवटी गीतकार राजा मेहंदी अली खान आणि मदन मोहन यांनी केवळ दहा मिनिटात एक गाणे तयार केले. आणि ते गाणं होतं आपकी नजरोंनें समझा ... या गाण्यानं लोकप्रियतेचा कळस गाठला. लतादीदींना या गाण्यासाठी फिल्मफेअर अवार्ड मिळालं. ज्यांच्या व्यक्तिमत्वाला दैवी प्रतिभेचा परिसस्पर्श झाला आहे अशी ही सगळी मंडळी..! जे हातात घेतलं, त्याचं सोनंच केलं. महान संगीतकार नौशाद यांनी मदन मोहन यांनी स्वरबद्ध केलेल्या या गीताबद्दल म्हटलं होतं, ये गीत अगर मुझे मिल जाए तो इस गीत पर मेरा सारा संगीत न्योछावर हैं . याचाच अर्थ मदन मोहन यांचं संगीतकार म्हणून असलेलं मोठेपण त्यांनी मान्य केलं होतं.

मदन मोहन हे बॉंबे टॉकीजचे मालक रायबहादूर चुनीलाल कोहली यांचे सुपुत्र. पण फिल्मिस्तान मध्ये असलेल्या या पित्याला आपला पुत्र मात्र या क्षेत्रात यावा असे अजिबात वाटत नव्हते. पण नियतीच्या मनात या त्यांच्या मुलाला सर्वोत्कृष्ट संगीतकार करण्याचे जणू ठरलेलेच होते. सुरुवातीला खुशालचेंडू वाटणारा हा बडे बापका बेटा नंतर आपण निवडलेल्या मार्गानेच गेला. तो ही बडा झाला पण आपल्या कर्तृत्वाच्या जोरावर. एक संगीतकार, गझलांचा बादशहा म्हणून त्याने जो लौकिक मिळवला, तो भल्याभल्यानाही अप्राप्य होता. मदन मोहन यांनी दुसऱ्या महायुद्धाच्या काळात दोन वर्षे सैन्यात सेकंड लेफ्टनंट म्हणून नोकरी केली. **(क्रमशः)**

दासबोध स्तवन

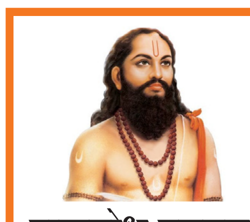

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

वंदन भक्ति

ज्योतिर्मय साहित्य

समर्थ वंदनभक्ति पुढीलप्रमाणे सांगतात.

देवाला, साधु संतांना,सुर्याला तसेच गुरूंना वंदन करण्यास सांगतात. आपल्या संपूर्ण जगाचा व्यास छप्पन कोटी योजने आहे. ही सर्व अद्भूत स्थाने आहेत त्याला वंदन करावे. भगवान विष्णुजी, देवाधीदेव महादेव सुर्य नारायण यांच्या दर्शनाने आपली पापे नष्ट होतात.मारूतीचे दर्शन रोज घ्यावे. भक्त,बैरागी, स्वानुभवी,तापसी, योगी श्रेष्ठव्यक्तीस,वेद जाणणारे, शास्त्र जाणणारे, सर्व विद्या जणणारे, पुराणिक,विद्वान याज्ञिक व पवित्र माणसे या सर्वांना वंदन करावे. गणेश शारदा अनेक प्रकारच्या शक्ती देवता हरीहरांच्या देवता मुर्ती या सर्वांना वंदन करावे. नमस्कार करतानाआत्मियतेने करावा मनापासून करावा. जसे सर्व ओढेनालेच पाणी नदीला मिळते व सर्व नद्यांचे पाणी शेवटी सागराला मिळते तसे कोणत्याही देवाला नमस्कार केला तर तो भगवंताला पोहचतो.

नमस्कारचे फायदे

सद्गुरूला नमस्कार करणे हे तर आपले कर्तृव्य आहे. पण सद्गुरू शिवाय बाह्य जगात वावरत असतानाजो जो कोणी भेटेल त्याला नमस्कार करावा. प्रत्येक जीवामध्ये भगवंताची शक्ती काम करते या संत वचनावर विश्वास ठेवावा. नमस्कारने नम्रता येते. अहंकार कमी झाल्याने विकल्प कमी होतो. आणि सज्जनाशी स्नेह जडतो. विनम्र अभिवादनाने आपल्यातले अवगुण कमी होतात. पूर्वग्रहदूषित वातावरण तयार झाले असेल तर वंदनाने दुसऱ्या च्या मनातील किल्मिष नाहीसे होऊन एकमेकांच्या अढीचे अंतर कमी होते व प्रेमभाव वाढतो. खरं तर प्रेम, आदर व्यक्त करण्यासाठी नमस्कारा सारखे दुसरे साधन नाही. नमस्काराने आशिर्वाद मिळतो.त्याने अंत:करणात दया भरून येते. प्रसन्न वातावरणाची निर्मिती होते. कोणतीही अढी मनात न ठेवता भगवंताला नमस्कार केला तर पापांचेडोंगर नष्ट होतात. सद्बुद्धी मिळते. दोन हात व तिसरे मस्तक ह्या अवयवांचा व अंतंस्थ ह्दयाचा वापर ही फक्त नमस्कार करण्यासाठी वापरण्यात येणारी साधने आहेत. त्यासाठी काही बाजारात जाऊन काही साधने विकत घ्यावी लागत नाहीत. सुर्य नमस्काराचे फायदे तर सर्वात श्रेष्ठ आहेत .

योगमार्गामध्ये प्राण अपान एक होऊनस सुषुम्ना मोकळी झाली की कुंडलिनीच्या रूपाने ती अनुभवायला येते. ज्ञानमार्गात विचारांची एकाग्रता येऊन बुद्धि अत्यंत सुक्ष्म होऊन ती प्रतिभेच्या रूपाने अनुभवायला मिळते. भक्तिमार्गामध्ये भावना तिव्र होऊन शरणागत भाव तयार झाला की साधनेचे कष्ट न होता केवळ वंदन भक्तिने साधक भगवंताचा आशिर्वाद मिळवतो. असे वंदनभक्ति या समासात समर्थानी सांगितले आहे. काय मग सज्जनभक्त मंडळी माझ्या नमस्काराचा स्विकार प्रत्यक्ष परमात्मा परमेश्वर करेल व

तुम्ही साधकही स्विकार कराल अशी आशा करून हा दशक चौथ्यातील सहावा समास वंदनभक्ति समाप्त करते.

निश्चयपूर्वक नामस्मरण आणि चित्तशुद्धी

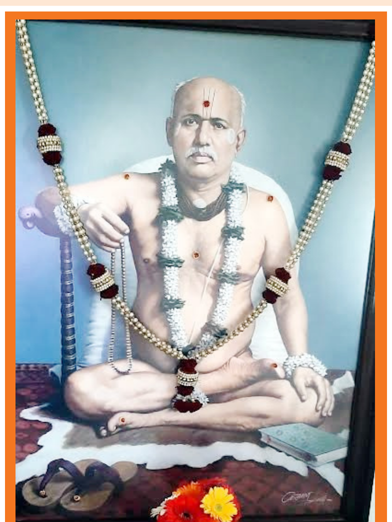

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

मला अजून अमुक करायचे आहे ही कल्पना सोडून द्यावी. आता मी परमेश्वराचा झालो, आता मला काही करायचे राहिले नाही, अशी मनाची स्थिती झाली पाहिजे. 'हे परमेश्वरा, आता तुझ्याकरताच मी जगेन, तुझ्या नामस्मरणाशिवाय मला काही कर्तव्य उरले नाही.' असा निश्चय केला तर मनाला समाधान झालेच पाहिजे. 'नामस्मरण होत नाही, कारण वयामुळे मन थकले,' हे म्हणणे बरोबर नाही. शरीर थकेल, कारण लहानपणी वाढणे आणि वृद्धपणी थकत जाणे, हा शरीराचा निसर्गक्रमच आहे; परंतु मन थकले हे मात्र सयुक्तिक नाही. मन हा परमेश्वराचा अंश आहे, असे आपल्या दिव्य विभूती सांगताना भगवंतांनी सांगितले आहे. मनाची अत्यंत क्षीणतेची अवस्था म्हणजे मृत्युसमयीची; परंतु त्या समयीही माझे स्मरण ठेवावे असे भगवंतांनी सांगितले असताना, त्यापूर्वी केव्हाही, मन थकले आणि स्मरण करू शकत नाही असे होणे शक्य नाही. पूर्वी सहा-सहा तास बसून जप केलेला असेल, तितका आता होत नसेल, तितके बसवणार नाही. मध्ये-मध्ये झोप लागत असेल, हे मान्य आहे; पण स्मरण राहू शकत नाही असे नाही होणार. मन थकले ही खरी अडचण नसून मनाचा इतर व्याप फार आहे हे खरे कारण आहे. तेव्हा, सर्व व्यापांतून आणि काळजीतून लक्ष काढून ते भगवंताकडे लावणे जरूर आहे. पैसाअडका, प्रपंचातल्या सर्व गोष्टी, यांचा मनाने त्याग करावा. असा त्याग केला तर कार्यभाग निश्चित होतो हे मी खात्रीने सांगेन.

पैशाची वासना आणि लौकिकाची लालसा, माणसाला भगवंतापासून दूर नेतात; त्यांच्या तावडीत सापडता कामा नये. लोकेषणा आणि धनेच्छा या दोन्ही गोष्टींचा संबंध प्रपंचात वावरत असताना येणारच. तो टाळता येणे कठीण आहे. पण ज्याला भगवंताचे प्रेम पाहिजे आहे, त्याने त्यांचा गुणधर्म ओळखून त्यांना वापरावे, म्हणजे त्यांच्यापासून उत्पन्न होणारे दोष त्याला बाधणार नाहीत.

धर्माचरण, भगवद्भक्ती, नामस्मरण आणि सत्संग हे चित्तशुद्धीचे उपाय होत. किंवा एकाच शब्दात असे म्हणता येईल की, सत्संग हाच याला तोडगा आहे. चित्तशुद्धीचे लक्षण हे की, आपल्यासारखेच सर्व जग सुखी असावे ही भावना असणे. ही भावना वाढण्यासाठी, 'सर्व जग सुखी असावे' अशी प्रार्थना करण्याचा नेहमी परिपाठ ठेवावा, म्हणजे हळूहळू भगवत्कृपेने साधेल. अभिमान हा मात्र चित्तशुद्धीत बिघाड करणारा आहे, आणि तो केव्हा डोके वर काढील आणि घात करील याचा पत्ता लागणार नाही. पण भगवंताच्या स्मरणामध्ये अभिमानाचे मरण आहे. म्हणून आपण भगवंताचे स्मरण अखंड टिकवूया आणि आनंदाने राहूया.

नामाशिवाय जगात दुसरे सत्य नाही अशी दृढ भावना करावी.

***

॥ संत महात्म्य ॥

लेखक - मधुकर बोरीकर
9403061886

संत ज्ञानेश्वर महाराज यांचा अभंग

ज्योतिर्मय साहित्य

आपण सारेच जण या देहावर मनस्वी प्रेम करणारे आहोत.हा देह तरुण दिसावा,हा देह सुंदर दिसावा,हा देह आरोग्यपूर्ण असावा.या देहाचा इतरांनी सन्मान करावा छान छान वस्त्रांनी आभूषणानी हा देह सजवावा ही भावना आपली असते.

ही देह भावना इतकी तीव्र असते की आपण स्वतः म्हणजे हा देह हे अगदी ठामपणे गृहीत धरतो.

पूर्व जन्मातील कर्मांमुळे या जन्मात आपण अनेक पाप पुण्यें या जन्मी करत राहतो व ती मी म्हणजे हा देह हा पक्का ग्रह करून घेतल्यामुळे पुढील जन्मी फेडण्यासाठी बळेच ओढवून घेतो.

मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध ।
घेउनियां छंद माझें माझें ।।१।।
पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून ।
वर्म नेणे कोण करिता तो ।।२।।
तुका म्हणे गेलें व्यर्थ वांयां विण ।
जैसा मृगसीण मृगजळीं।।३।।

प्रत्येकाचा देह हा त्याच्या साडेतीन हाता इतकाच उंचीचा असतो. हा देह कातडे,मांस व अस्ती यांनी बांधलेला असतो. पण त्यावर सत्व रजतम या गुणांचे संस्कार केलेल्या असतात. सत्व रज आणि तम हे त्रिगुण हे तर योगमायेचे रसायन आहे. हे रसायन पिल्यामुळेच अंगी देहभाव जागृत होतो.या मुळेच मी म्हणजे हा देह ही भावना स्थापित होते.या रसायनामुळे शड विकार बळावतात. श्वासागणिक कर्मे घडतात व जीव जन्म मृत्यूच्या फेऱ्यात अडकून पडतो. सामान्य माणूस या त्रिगुणाला त्यागून गुणातीत होऊ शकत नाही. विश्वाला मोहिनी घालणारी व तिच्या कचाटीतून जीवाला न सोडणारी ही आदी शक्ती बलवान आहे. कितीही प्रयत्न केले तरी ती आपल्या मगर मीठीतून जीवास सोडत नाही.

संसारिक लोभ, प्रलोभने, दिलासा देणारे अनेक गुरु आपणास भेटतात. ते क्षणिक सुख देणारे काही तोडगे सुचवितातही, पण या मायेच्या पलीकडे असणाऱ्या भगवंताच्या चरणा जवळील शाश्वत सुख देऊ शकणारा सिद्ध गुरु क्वचितच भेटतो. असा सिद्ध गुरू कदाचित तुमच्या प्रपंचातील क्षणिक सुखाचा उन्हाळा करील. तो तुम्हाला प्रापंचिक प्रलोभने देणारही नाही. उलट पक्षी तुम्ही प्रपंचात मोह ग्रस्त असाल तर तुमचा सुखाने चाललेला संसार उधळूनही लावेल, पण तो तुम्हाला जन्म जन्मांतरीचे संचित कर्म नष्ट करून या भवसागराला पार करण्याचे सामर्थ्य प्रदान करेल. तो कठोर वागेल. तो दंडित करील. तो अपमान करेल. पण तुमच्या अंगी सद्गुणांची वृद्धी व्हावी आणि विकारांचा प्रभाव ओसरावा म्हणून तळमळीने प्रयत्न करेल. अशा दुर्मिळ संताच्या सिद्ध गुरूच्या चरणा जवळ बसून तुम्हाला गुणातीत होण्यासाठी कठोर साधना करावी लागेल. याच कठोर साधनेचा एक भाग म्हणजे सोहम साधना.यात श्वासावर लक्ष ठेवायचे असते, पण हे लक्ष केवळ साक्षी भावाने ठेवायचे. श्वासाला ढकलायचे नाही किंवा ओढायचे नाही. तो निसर्गतः शांत स्थिर असताना आत जाणारा श्वास हा ो असा सूक्ष्म ध्वनी काढतो. ऊश्वास हा हमऽ असा सूक्ष्म ध्वनी काढतो. ही सोहम साधना गुरु तुमच्यातील पात्रता पाहून देतात.

ज्यावेळेस सद्गुरू द्वारा सोहम ही साधना दिल्या जाते, त्यावेळेस संथ वाहणारा प्राण हा जणू हंस गतीने चालला आहे असा अनुभव येतो. प्राणांची जी खाली वाहण्याची जी क्रिया आहे तिला अधोगती म्हणतात. तो हंस गतीचा प्राण सुषुम्नेतुन वर सहस्त्रार चक्राकडे सरकला की ब्रह्मप्राप्तीचे फळ फळावयास आता उशीर लागणार नाही.

(क्रमशः)

आरोग्य संजीवनी

आपले दांत

ज्योतिर्मय साहित्य

चेहेर्याचे सौंदर्य व पाचन क्रीया संबंधी म्हणून दातांचा घनिष्ठ संबंध आहे.

दांत हे जात्याचे काम करतात. सूळे हे खाद्याचे तूकडे करतात. दाढा ते अन्न बारीक करतानाच लाळ उत्पन्न होते. तिच्या मदतीने कार्बोहायड्रेट वस्तूचे पचन होते असे अन्न पूष्कळ वेळ चर्वणाने पूष्कळ, लाळ निर्माण होऊन कार्बोहायड्रेट लाळेने पचून बारीक झालेले प्रोटीन, आमाशयात यकृताच्या सहकार्याने आतड्यात व्यवस्थित व लवकर पचन होते. पण दांत असूनही न चावता अन्न तसेच वा अर्धवट चाऊन नूसते गिळले तर लाळ, पाचक रस निर्माण होत नाही व पूढे अन्न तसेच पोटात सडून अनेक विकारच निर्माण करतात. मग अशावेळी अन्न चाऊन चाऊन खाल्ले तरी त्या अन्नपदार्थ चे पचन होत नाही.

मग अशावेळी रूग्णाने/स्वतः केवळ आम्लधर्मी फळेच खावीत..

यावरून उत्तम स्वास्थ्यासाठी दांत किती महत्त्वाचे आहे ते कळते.

साखर (पांढरे विष) खातांना २/३ मिनिटातच ती दांतावर घातक हमला करायला सूरूवात करते. अज्ञानामूळे कित्येक पालक आपल्या मुलांना सतत साखर, पेपरमीट टॉफी, चॉकलेट वगैरे देऊन लहानपणीच दांत खराब करून ठेवतात आणि डॉक्टरनाच विचारतात, हे असे कसे घडले?

दांत चांगले तर आरोग्य चांगले असे समीकरण आहे.

त्यात जर बिघाड झाला तर केवळ दातांकडेच लक्ष न देता संपूर्ण शरीराचा विचार करावा लागतो.

साध्या जेवणापेक्षा तळलेले मसाल्याचे अन्न पदार्थ दातांच्या फटीत राहील्यास लाळ आम्लधर्मी बनवून दांत सडवितात.

त्याऐवजी हिरव्या पालेभाज्या व मोड आलेले धान्य फटीत अडकल्यास लाळ क्षारमय होऊन तितक्या प्रमाणात दांत खराब होत नाहीत.

दातांची निगा

कडुलिंबाच्या ऊकळलेल्या (थोडे गार झाल्यावर) पाण्याने किंवा त्रिफळा चूर्ण पाण्यात ऊकळवून बराच वेळा चूळा भराव्यात. ताज्या कडुलिंबाच्या काडीने दांत घासावेत. कोणतीही आयूर्वेदोक्त पेस्ट वा पावडरने दांत घासावेत.

लवंगाची पूड + बारीक मीठ यांचे मंजनाने पायोरीया सूद्धा बरा होतो.

कीड लागलेल्या दातासाठी पेरू झाडाची कोवळी ५/७ पाने चाऊन चाऊन थूंकावी.

हळद + बारीक मीठाने अधून मधून दांत घासावेत.

कधीकधी त्रिफळा चूर्णाने ही दांत घासावेत.

रात्री थोडासा काथ + कापूर बारीक मिश्रणाने दांत घासावेत.

इंग्लंडच्या एका डॉक्टर च्या मते

योग्य व संतुलित आहार घ्यावा. जेवणांती गाजर, मूळा असे कडक चाऊन चाऊन खाणे. प्रत्येक जेवणानंतर दांत घासावेत.

जेवण झाल्यावर किंवा त्यातल्यात्यात रात्री जेवणानंतर झोपतांना तोंडात काहीही ठेऊ नये.

दांत किडला म्हणून लागलीच काढू नये त्यासाठीच संपूर्ण शरीराचा विचार करून आयुर्वेद सिध्दौषधी ने दांताचे आरोग्य सूधारू शकतो.

***

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी–चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

॥ श्री राम कथा ॥

वक्ते : आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर

ज्योतिर्मय साहित्य

वाल्मिकी रामायण आपण पहात आहोत. आणि त्यात अयोध्या कांड आपण अवलोकित आहोत.

मारिची , त्राटिका यांचं पारिपत्य आपण काल पाहिले .

कैकयीचा भाऊ योद्धाजीत आहे तो भरताचा मामा आहे तो भरतास नेण्यासाठी आला. तू शत्रुघ्न याला सोबत ने असे प्रभु राजांनी भरतास सांगितले

राज्य कारभारात वडिलांना मदत करणे अभ्यागतांचे स्वागत करणे ही कामे राम करीत.दरबाराचे कामकाज सुरू होताना राजास आरसा दाखविण्याची पद्धत असायची.असे करताना दशरथास असे दिसले की, आपल्या दाढीचा एक केस पांढरा झालाय.आपल्याला वृद्धत्व आले आहे. अयोध्येत अकाली मृत्यू नसे,कोणी विधवा नसे. तसे ,अकाली वृद्धत्व ही येत नसे.वृद्धत्व हे अचानक येत नाही. आपल्याला त्याची पुर्व सूचना मिळते.आपले केस पांढरे होतात.दात पडतात. अंगाचा कंप होतो. दशरथा ला असे वाटले की ,आपल्या जीवनाची इति कर्तव्यता, इति पूर्तता केवळ राज्य करून नाही. कधी तरी आपणास असे वाटावे की उर्वरित आयुष्यात आता पूर्ण पणे परमार्थ करावा.तरुण पणी प्रपंच करून परमार्थ करावा लागतो. केस पांढरे होण्यात अंगात शिथिलता येणे या सूचना वृद्धापकाळ जवळ आल्याची खूण आहेत.आपण जीवनात कश्ट करून संपत्ती,संतती मिळवलेली असते.यांना इजा होऊ नये म्हणून काळजी घेतलेली असते यामुळे त्यांचे विषयी ममत्व निर्माण झालेले असते. त्या भावनांचे निराकरण करणे सोपे नसते. हळू हळू आपल्याला ते सोडता आले पाहिजे. **(क्रमशः)**

कथा ऐकता ऐकता धावते संकलन
मधुकर बोरीकर, 9403061886

फुलमाला....

धोतरा फुल

शुभ्र धोत्र्याचे फुल
घंटेसारखे दिसते सुंदर
सहज कुठेही रुजते
मिळते साऱ्या जगभर

खूप विषारी म्हणतात
याच्या फळा फुलाला
म्हणुनच प्रिय असेल
नीलकंठ शंकराला..

सौ. माधुरी म.इनामदार, मिरज.

पांढरे डाग (कोड) स्पर्शाने पसरत नाहीत

कोडविषयीच्या गैरसमजांना दूर करणारा माहितीपूर्ण संदेश

ज्योतिर्मय साहित्य

(२५ जून जागतिक कोड दिनानिमित्त इंडियन मेडिकल असोसिएशन छत्रपती संभाजीनगर शाखेतर्फे जनजागृती लेख)

कोड शंभर टक्के असंसर्गजन्य आजार आहे पण समाज मात्र आजही गैरसमजांच्या सावलीत वावरत आहे. जागतिक कोड दिनाच्या निमित्ताने, याबाबतच्या तथ्यात्मक माहितीचा आढावा.

पांढरे डाग म्हणजे काय?

कोड, किंवा विटीलिगो हा त्वचेवरील एक असंसर्गजन्य आजार आहे. यात त्वचेतील मेलेनिन नावाचे रंगद्रव्य तयार करणाऱ्या पेशी नष्ट होतात. परिणामी त्या ठिकाणी त्वचा पांढरी दिसू लागते.

कोड हा कोणत्याही वयोगटात, लिंगात किंवा वंशात होऊ शकतो. तो शरीराच्या एका मर्यादित भागापुरता राहू शकतो किंवा काही प्रकरणांमध्ये संपूर्ण शरीरावर पसरू शकतो.

हा संसर्गजन्य आजार नाही

सामान्य जनमानसात अजूनही कोड हा आजार स्पर्शाने पसरतो, असा गैरसमज आढळतो. मात्र वैद्यकीय दृष्टिकोनातून कोड हा संसर्गजन्य रोग नाही.

एकत्र जेवण, कपडे, संवाद किंवा सहजीवन यांद्वारे हा आजार कुणालाही होत नाही. त्यामुळे कोड असलेल्या व्यक्तींसोबत सामाजिक अंतर ठेवण्याचे कोणतेही वैद्यकीय कारण नाही.

अनुवंशिकता: पण प्रत्येकवेळी नाही

अनेकांना वाटते की आई-वडिलांना कोड असेल, तर तो मुलांनाही होतोच. पण प्रत्यक्षात कोडच्या केवळ ५% ते १०% रुग्णांमध्ये अनुवंशिकता दिसून येते. उर्वरित ९०% प्रकरणे कोणताही आनुवंशिक इतिहास नसताना होतात. म्हणून 'हे तर घराण्याचा दोष आहे' असे म्हणणे चुकीचे ठरते.

आहारावरून पांढरे डाग होत नाहीत

'मासे खाल्ल्यावर दूध पिल्याने कोड होतो', 'पांढऱ्या गोष्टी खाल्ल्याने पांढरे डाग होतात' अशा अंधश्रद्धा आजही प्रचलित आहेत. पण यांचा कोडशी काहीही संबंध नाही. कोड हा पचन, मानसिक तणाव, प्रतिकारशक्तीतील गोंधळ या गोष्टींशी संबंधित असतो. आहारातून कोड होत नाही, आणि कोड असलेल्या व्यक्तींना कोणतेही विशेष आहारबंधन आवश्यक नाही.

कोडवर उपचार शक्य आहेत

आजच्या घडीला कोडवर अनेक प्रभावी वैद्यकीय उपचार उपलब्ध आहेत:

टॉपिकल मलम तोंडावाटे घ्यावयाच्या औषधी (फोटोथेरपी) थेरपी एक्साईमर लेझर

मिनीग्राफ्टिंग आणि सर्जिकल पर्याय

प्रत्येक रुग्णासाठी कोणती उपचारपद्धती उपयोगी आहे हे त्वचारोगतज्ज्ञच ठरवू शकतो. लवकर निदान आणि नियमित उपचार यामुळे परिणाम अधिक चांगले मिळतात.

सामाजिक समज आणि मानसिक आधार गरजेचा कोड असलेल्या रुग्णांना फक्त वैद्यकीयच नव्हे, तर मानसिक आणि सामाजिक आधारही हवा असतो. कोड हा जीवनातला पूर्णविराम नाही, तो केवळ एक अल्पविराम आहे. रुग्णांचा आत्मविश्वास, शिक्षण, विवाह, नोकरी यावर कोडचा परिणाम होऊ नये, यासाठी समाजाची जबाबदारी आहे. पांढरे डाग केवळ त्वचेला बदलतात, माणूसपणाला नाही.

जागतिक स्तरावरील आकडेवारी

जागतिक आरोग्य संघटनेनुसार, संपूर्ण जगात सुमारे ०.५% ते २% लोकसंख्येला विटीलिगोचा त्रास आहे. हे प्रमाण भिन्न भौगोलिक प्रदेशांनुसार थोडेफार बदलते. काही आशियाई आणि आफ्रिकन देशांमध्ये हे प्रमाण तुलनेत अधिक असल्याचे निरीक्षण आहे. महिलांमध्ये आणि पुरुषांमध्ये विटीलिगो होण्याचे प्रमाण जवळपास सारखेच असते, मात्र महिलांमध्ये सामाजिक आणि भावनिक परिणाम अधिक ठळकपणे जाणवतात.

अमेरिकेत अंदाजे २ ते ३ दशलक्ष लोकांना विटीलिगो आहे, तर आफ्रिकन देशांमध्ये, विशेषतः नायजेरिया, टांझानिया आणि केनिया या देशांत २% पेक्षा अधिक प्रमाण नोंदले गेले आहे. अनेक देशांमध्ये अद्याप विटीलिगोवर सशक्त जनजागृती किंवा संशोधनाची गरज आहे.

भारतामधील आकडेवारी

भारतात विटीलिगोचे प्रमाण सुमारे ०.५% ते २.५% पर्यंत असल्याचे विविध वैद्यकीय अभ्यासांमधून स्पष्ट झाले आहे. काही भागांमध्ये विशेषतः राजस्थान, गुजरात आणि महाराष्ट्रात हे प्रमाण ३% पेक्षा जास्त देखील नोंदवले गेले आहे. ग्रामीण भागांमध्ये विटीलिगोची सामाजिक परिणामकारकता अधिक गंभीर असते, कारण अजूनही अंधश्रद्धा, भेदभाव आणि गैरसमज यांचं प्रमाण जास्त आहे.

AIIMS (ऑल इंडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायंसेस), दिल्ली च्या एका अहवालानुसार, भारतात दरवर्षी अंदाजे १ लाख नवीन विटीलिगो रुग्णांची नोंद होते. तसेच, भारतातल्या विटीलिगो रुग्णांपैकी सुमारे २५% रुग्ण हे १० वर्षांखालील वयोगटातील असतात, यावरून हा आजार लहान वयात सुरू होण्याची शक्यता देखील अधोरेखित होते. कोड हा असंसर्गजन्य असून त्यावर आज प्रभावी उपचार आहेत. समाजाने गैरसमज झुगारून समजूतदारपणाने या आजाराकडे पाहावे, हेच आजच्या जागतिक कोड दिनाचे खरे कारण.

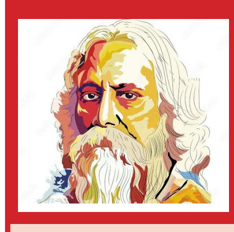

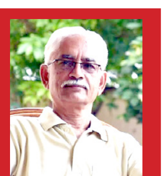

विश्वास देशपांडे,
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९९३२

रवींद्रनाथ टागोर : वारसा आणि कार्य

ज्योतिर्मय साहित्य

आपल्या आयुष्याच्या उत्तरार्धात चित्रकलेकडे वळलेल्या रवींद्रनाथांना त्याची एवढी गोडी लागली होती की ते एकदा म्हणाले'' माझी पहाट फुलांनी डवरली होती, माझे मावळते दिवस रंगांनी बहरून निघोत.''

चित्रकलेच्या जरी अनेक पद्धती असल्या तरी रवींद्रनाथांनी कुठल्याही शैलीचे अनुकरण केले नाही. त्यांची शैली ही त्यांची स्वतःची होती. त्यात वास्तवतेला, नाविन्याला आणि सौंदर्याला महत्त्व होते. चित्रकार म्हणून साधारणपणे १७/१८ वर्षांची त्यांची कारकीर्द होती. एवढ्या कालावधीत त्यांनी दोन हजारांवर चित्रे काढली. विश्वभारतीने रवींद्रनाथांची चित्रे छापून त्यांचे दोन खंड चित्रलिपी या नावाने प्रकाशित केले. आपल्या बऱ्याच चित्रांवर रवींद्रनाथांनी निवेदनपर अशी काही इंग्रजी वाक्ये लिहिली आहेत. त्यामुळे या चित्रांमधील खुबी समजण्यासाठी मदत तर होतेच पण त्या चित्रात त्यांना काय सांगायचे आहे हेही लक्षात येते. त्यांच्या पेंटिंगच्या खास पद्धतीवरही प्रकाश पडतो.

त्यांच्या या चित्रांमधील काही चित्रांबद्दल या ठिकाणी जाणून घेण्याचा प्रयत्न आपल्याला करता येईल. एका चित्रात त्यांनी एका प्रचंड अजगरावर एक मनुष्य बसलेला दाखवला आहे. या चित्रातून त्यांचा एक आवडता विचार व्यक्त होतो. या चित्रातून मानवी मनाची उत्क्रांती त्यांना दाखवायची आहे. हा प्रचंड अजगर म्हणजे इतिहासपूर्वकालीन प्रचंड शारीरिक वाढ. पण जसजसा मानवाचा विकास किंवा बौद्धिक उत्क्रांती होत गेली तसतसा तो या प्रचंड अजगरावर स्वार झाला आहे.

आणखी एका चित्रात रस्त्याच्या कडेला एक दगड आहे. त्यातील कडेच्या भेगेतून दोन फुले फुलली आहेत आणि जणू असे सुचवत आहेत की हे राकट दगड पृथ्वीचा सूर आणि फुलणारे जीवन दडपून टाकू शकत नाही. त्यातून त्यांना असेही सुचवायचे आहे की मानव आधुनिकीकरणामुळे निसर्गापासून दूर जात आहे. त्याने निसर्गाकडे परत यावे अशी त्यांची इच्छा आहे. त्यांच्या रक्तकरबी या नाटकात हीच प्रतीकात्मक मध्यवर्ती कल्पना आहे.

रवींद्रनाथांची चित्रे कलेच्या नावाखाली चाललेल्या सर्व प्रकारच्या गोंधळापासून कोसो दूर होती. आपल्या स्वतंत्र प्रतिभा शैलीने या चित्रात रंग आणि रेषांच्या माध्यमातून काव्य आणि उच्च मुल्यात्मक विचार ते व्यक्त करतात. त्यांनी रंगरखांचा कल्पकतेने आणि काटकसरीने वापर केला. माणसाचा चेहरा रेखाटताना डोळे, ओठ, नाक इत्यादी काढण्याची गरज त्यांना वाटत नसे तर केवळ लंबाकृतीद्वारे चेहऱ्याची आकृती ते सुचित करत आणि उरलेले सारे पाहणाऱ्याच्या कल्पनेवर सोडून देत. त्यामुळेच नंदलाल बोस यांच्यासारख्या प्रसिद्ध चित्रकाराला रवींद्रनाथांच्या चित्रात आणि रेखाटनात वास्तवता नसूनही ती वास्तव वाटली.

स्त्री म्हणजे रवींद्रनाथांच्या दृष्टीने एक गूढ रहस्य होते. त्यांनी स्त्रियांची जी चित्रे काढली त्यात अश्लीलता किंवा कामुकता कुठेही आढळून येत नाही. त्यांच्या चित्रातील स्त्रियांमध्ये लज्जा, शालीनता आणि कारुण्य या स्त्री सुलभ वैशिष्ट्यांचे दर्शन आपल्याला घडते. त्यांनी केलेले फुलांचे अथवा निसर्गाचे चित्रण म्हणजे जणू त्यांनी अनुभवलेला निसर्ग ! त्यांच्या चित्रातील फुले, पाने आपल्याला निसर्गात आढळणार नाहीत कारण निसर्ग चित्रित करताना एकूणच वातावरण निर्मिती करणे हा त्यांचा प्रमुख हेतू असे. ही चित्रे त्यांनी शांतीनिकेतनच्या परिसरातील टवटवीत निसर्गाकडून प्रेरणा घेऊन साकारली आहेत.

आपल्या चित्रांबद्दल बोलताना रवींद्रनाथ एका ठिकाणी म्हणतात,'' मला माझ्या चित्रांचा अर्थ लोक नेहमीच विचारतात. मी गप्प राहतो. तशी माझी चित्रेही गप्प राहतात. यातले सारे अभिव्यक्तीसाठी आहे, स्पष्टीकरणासाठी नाही. आणि ह्या चित्राच्या अभिव्यक्तीत विचार करण्याजोगं आणि शब्दांनी वर्णन करण्यासारखं सुप्त, गुप्त असं काहीच नसतं आणि त्या चित्रात खरोखरच काही दृश्य सत्य असेल तरच ती टिकतात नाहीतर नापसंत ठरवून विस्मृतीत गडप होतात. मग जरी त्यात शास्त्रीय अगर नैतिक तथ्य असलं तरीही...''

जगभरात अनेक ठिकाणी रवींद्रनाथांच्या चित्रांची प्रदर्शने भरली आणि अनेक पाश्चात्य चित्रकारांनी त्यांच्या चित्रांची प्रशंसा केली. बर्लिनमध्ये जेव्हा त्यांच्या चित्रांचे प्रदर्शन भरले तेव्हा एका वर्तमानपत्राने असे लिहिले की टागोरांनी अत्यंत विस्मयकारक असा रंगांचा चोखंदळपणा दाखवला. त्यांची रंगचित्रे संपूर्ण लय आणि माधुर्याने भरलेली आहेत.

बर्मिंगहॅम शहरातील सिटी आर्ट गॅलरीत रवींद्रनाथांच्या चित्रांचे प्रदर्शन भरले होते. ते पाहिल्यानंतर जोसेफ साऊथ हॉल या नावाचा कलासमीक्षक थक्क झाला. रवींद्रनाथांच्या चित्रांबद्दल त्याने प्रशंसोदगार काढले आहेत. त्याने त्यांच्या चित्रातील आध्यात्मिक गुणांचीही नोंद घेतली. तो म्हणतो, टागोरांची जी चित्रे मी पाहिली, त्यात प्रतिभासंपन्न कलाविष्कार आहे. त्यात रंग आणि रेखातील पौर्वात्य शैली दिसते. आकृती आणि लय यातली त्यांची जाण आम्हाला पर्शियन अथवा भारतीय वस्त्राप्रमाणे वा हस्तशिल्पाप्रमाणे सुंदर वाटते. त्यांचे रंगज्ञान तर अतिशय अपूर्व आहे. **(क्रमशः)**

हजारी कविता-आख्यान डॉट कॉम

ज्योतिर्मय साहित्य

बापरे मंडळीहो, तुम्ही म्हणाल, अहो आख्यानवाले, हे असं काही आपल्याकरता स्वप्नच. आपण कुठल्या जमान्यात नि दुनियेत... माउली कुठल्या काळात. पण कसंय ना महाराजा, एरवी सिनेमातली स्वित्झर्लंडची गाणी-दृश्य तरी कुठे असतात आपल्या रोजच्या आयुष्यात? तरी ती आपण पाहतो नि त्याचा आनंद घेतोच. तसं समजा हे हवं तर.

बोला पुंडलीऽऽक वरदे हाऽऽरी विठ्ठल ।
परि आवश्यक पांडवा । ऐसा ठाव जोडावा ।
तेथ निगूढ मठ होआवा । कां शिवालय ।।
(ज्ञानेश्वरी --अध्याय ६, ओवी १७९ - साखरे प्रत)

म्हणजे असा एखादा गुप्त (निगूढ) मठ किंवा शिवालय शोधावं नि तिथे योगसाधना करावी. आता हे कुठे मिळणार हो आपल्याला शहरी गजबजाटात? असो.

अशा ठिकाणी बसल्यावर, पवनाते पवनु धरी । प्राणवायू प्राणवायूला धारण करतो असं माउली सांगतात.

अहो, आधी त्याकरता झाडं लावा नि ती जगवा.

बघा मंडळीहो ९७/९८/९९ मार्क एरवी आयुष्यात मिळाले नसले, तरी प्राणवायूचे मार्क एवढे हवेतच. बरं त्यानंतर अशा शांत ठिकाणी वज्रासनात बसायचं. वज्रासनात कसं बसावं? ह्याचं दीर्घ वर्णन ज्ञानेश्वर माउली माय मराठीत करतात. त्यातलं हे अगदी... नमुन्यादाखल...

चरणतळे देव्हडी । आधारद्रुमाच्या बुडी । सुघटिते गाढी । संचरी पा ।। (दोन्ही पायांच्या टाचा वर कराव्यात आणि आधाररूपी वृक्षाच्या बुडाशी असलेल्या

गुदस्थानाचे शिवणीपाशी दोन्ही टाचा घट्ट व स्थिर कराव्यात. ज्ञानेश्वरी --अध्याय ६, ओवी १९२ - साखरे प्रत) पुढे क्रमाक्रमाने माउली वज्रासनात बसण्याच्या कृतीचं वर्णन करत जातात. शेवटी लिहितात,

डॉ. निर्मोही फडके

अर्जुना हे जाण । मूळबंधाचे लक्षण ।
वज्रासन गौण । नाम यासी ।।

(अर्जुना, हे मूळबंधाचे लक्षण जाणून घे. याचेच वज्रासन असे गौण नाव आहे. ६-१९९)

बोला पुंडलीऽऽक वरदे हाऽऽरी विठ्ठल ।

पहा मंडळीहो,

देव्हडी, बुडी, गाढी अशी ही तीन घटमुट रूपं इतर सुंदर शब्दांच्या संगतीनं कशी छान विराजमान झालीयेत ओवीमध्ये. एरवी बूड टेकव हे ग्राम्य मराठी.

बी सीटेड हे बरं वाटतं खरं. पण आधारद्रुमाच्या बुडाशी, पायथ्याशी हे वाचताना भाषेचं सौंदर्य,

सरलता जाणवते. संस्कृत तत्सम शब्द आणि देशी शब्द ह्यांची गुंफण करताना, ती कृत्रिम, खोटी न वाटता सहज प्रवाही वाटते. त्या शब्दांचा खळखळाटही नैसर्गिक नि सौम्य.

ही प्रतिभा मंडळीहो.

हुश्श... मंडळीहो, आज या वज्रासनापर्यंतच थांबू या. एकूणच आपल्यासारख्या पामरांना

मराठी भाषेतली ही काव्यमय योगविद्या एकाच वेळी पेलणं, हे अंमळ कठीणच. कुंडलिनीची तेजस्विता झेपवण्याकरता आधी आसन स्थिर करू या. पुढल्या भागात कुंडलिनी-भाषेबद्दल बोलू काही...

आद्य गुरू आणि आद्य भाषाशिक्षक ज्ञानेश्वर माउलींना मनोमन वंदन. बोला....

विठ्ठल.... विठ्ठल.... विठ्ठल....विठ्ठलवि!

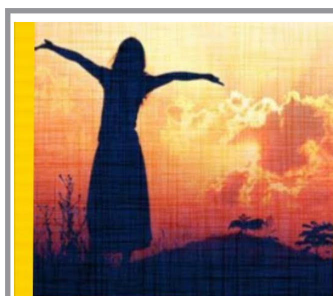

अरुण वि. देशपांडे-पुणे
9850177342

आनंदाची लेणी

साहित्यिकाचा आनंद

ज्योतिर्मय साहित्य

रसिक हो नमस्कार

या लेखन उपक्रमाच्या निमिताने मला आपल्या जीवनात आनंद किती भरलेला आहे, तो कशाकशात भरलेला आहे हे शोधता आले. आनंदाच्या या पाऊलवाटा तुम्हाला दाखवता आल्या, याचा मला मनापासून आनंद होतो आहे. शालेय जीवनापासूनच मी साहित्याचा वाचक झालो, साहित्याची गोडी लागली, त्यात रमत गेलो. वडिलांच्या बँकेतील नोकरीमुळे बदली झाली की, नव्या गावात वास्तव्य असायचे, नियमितपणे होणारी बदली आमच्यासाठी ''आनंदाचे नवे पर्व असायचे. नवे गाव, नव्या ओळखी, नवी शाळा, नवे मित्र'' अशा सगळ्या नव्या गोष्टीत भर पडायची ती नव्या वाचनालयाची. शाळा ते कॉलेजच्या दिवसात आम्ही वैजापूर, परभणी, हैद्राबाद, आष्टी-जि. बीड, अहमदपूर, परळी, उदगीर, अशा विविध गावी राहिलो, या सर्व गावातील वाचनालयात मी मनोसक्त वाचन केले.

अंबाजोगाईच्या योगेश्वरी महाविद्यालयात १९६९-ते १९७१ या तीन वर्षांत मी पीयूसी - बी.कॉम फर्स्ट आणि सेकंड यिअरचा होस्टेलवर रहाणारा विद्यार्थी, या कॉलेजच्या लायब्ररीतल्या कथा, कादंबऱ्या अधाशी मनाने मी पोटभर वाचल्या. या सर्व ठिकाणच्या वाचनाने, पुस्तकांच्या सहवासाने मनात साहित्य बीज खोलवर रुजत गेले असावे, आणि त्याला अंकुर फुटले ते १९८३-८४ या वर्षी. संत जनाबाईच्या ''गंगाखेड या गोदाकाठी असलेल्या पावन तीर्थक्षेत्री माझ्या ''साहित्य-गंगेचा उगम झाला.. आज चाळीस वर्षांनंतरही माझ्या साहित्य- गंगेचा प्रवाह सूरु आहे, हे सांगण्यास मला आनंद होतो. लेखन म्हणजे नवसृजन'', आपल्या हातून नवे लेखन होतांनाची लेखन प्रक्रिया म्हणजे नवनिर्मितीचा आनंद अनभुवणे असते. कवीची कविता त्याच्या प्रतिभेने कागदावर अवतरते'' तो केवळ एक दिव्य क्षण असतो'', ही एक अलौकिक अनुभूती असते. यासाठी ''कवी होण्याचे भाग्य लाभलेला असा भाग्यवान'', होण्याचा योग नशिबात असावा लागतो. हा अनुपम भाग्ययोग लाभलेला मी एक ''नशीबवान साहित्यिक आहे'', याचा आनंद वाटतो.

मित्र हो-

मी लेखक झालो-कथा, लेख, कादंबरी असे गद्य लेखन करतो, मी कवी झालो- कविता लिहू लागलो, बालसाहित्यात- बाल कथा, बालकादंबरी, बालकविता, प्रबोधनपर लेखन करतो.. या लेखनाने मला सर्वतोदूर वाचकांपर्यंत पोंचवले आहे. माझी बालकविता प्रकाशित झाली आहे, हे मला पेपरमधली कविता वाचून बालमित्रांनी फोन करून सांगितल्यावर कळते. कवितेसोबत फोन नंबर असतो, माझे हे बालमित्र स्वतः संपर्क साधून बोलतात. माझ्याशी बोलतांना त्यांना होत असलेला आनंद मला जाणवतो, अधीरता, उत्सुकता, आपलेपणा हे सगळं एकाच वेळी या बालमित्रांच्या बोलण्यातून व्यक्त होत असते. एखाद्या शाळेतल्या मुलांशी होणाऱ्या समक्ष भेटीत तर काही विचारू नका, खूप धमाल करतात हे बालमित्र.व्हाट्सअप्प, फेसबुक, इंटरनेटवर ची साहित्यिक माध्यम, माझे युट्युब चॅनेल, या सर्व ठिकाणी मला माझे वाचक मित्र भरभरून अभिप्राय देत असतात. अधूनमधून फोनवर संवाद भेटी होत असतात. हे सर्व क्षण भरभरून आंनद देणारे आहेत, लेखनास वाचक प्रतिसाद मिळणे ''हाच तर साहित्यिकांचा आनंद असतो''. मित्रांनो तुमचा स्नेह-लोभ असाच कायम असू द्यावा

इंदापूरी निखारे

बाप माणूस...

ज्योतिर्मय साहित्य

गेल्या आठवड्यात दोन बाप माणसं भेटली...
काय बाप माणसं !
म्हणजे सद्धयाच्या काळात... कसे वागायला पाहिजे...
याचे अनेकांना उदाहरण घालून दिले...
सद्धयाचा काळ कसा आहे? हे सांगणे कठीणच...
पण तरीही काळानुसार माणसे वागत असावी...
आनंदाने का नाईलाजाने का परिस्थितीमुळे...
पण एक मात्र खरं जाणवत आहे...
माणूस... माणूस म्हणून जगत नाही...
त्याची कारणे अनेक...
तर तो एक बाप... अगदी प्रचंड हुशार...
शिक्षणाचे महत्व समजलेला... अनेकांना सतत सांगणारा...
आणि त्याचबरोबर भयाण वास्तवाची जाणीव असणारा...
मुलगी प्रचंड आनंदाने घरी...बाबा ९५ टक्के मिळाले...
पण बाबा शिक्षण क्षेत्रातला.. जात, धर्म, आरक्षण, कोटा..
कुठेच ९५ टक्क्याची किंमत नाही...
मुलीला कमी मार्क्स मिळाले... आणि...
आनंदात आलेली मुलगी... मार खात खात...
प्रचंड रडण्याच्या आवाजात मुक्त केली गेली...
त्या मुलीच्या जन्माच्या वेळी ऐकलेले रडणे...
बापमाणसाकडे बघून भेसूर हसत होते...
पण बाप माणूस.. काहीतरी चुकतंय असे म्हणत असतो..
आता काहीतरी नाही तर खूपच चुकतंय...
कोणाचे? हे मात्र विचारता येणार नाही...
बिचारी... बापाला जन्माच्या वेळी ऐकलेल्या रडण्याच्या भावना समजल्याच नाही...
आणि तो दुसरा बापमाणूस... व्यावसायिक...
आदरणीय गुरुजींना सांगतो... मुलींसाठी योग्य मुलगा...
संपूर्ण विश्वासाने... गुरुजींच्या आशीर्वादाने...
मुलीचे लग्न ठरवतो... पसंती, घर दार...
सुमुहूर्त पाहून... धूमधडक्यात... मिरवणूक, मस्त वाजत गाजत... मुलीची सासरी पाठवण...
बाप खूप आनंदी... कन्यादान खूप छान करता आले...
काही दिवसात समजते...
त्याची आधीच दोन लग्ने झालेली...गुरुजींनी फसवले...
हे लक्षात येते...
पण बापमाणूस बापच असतो... तो धूमधडक्यात...
नातेवाईकाना पुन्हा आमंत्रण...मस्त मिरवणूक...
आणि मुलीला परत आपल्या घरी...
दोन बापमाणसं... विश्वास आणि अविश्वास...
अविश्वासाने एका मुलीचा बळी गेला...
विश्वासाने एक मुलगी पुन्हा जोमाने उभी राहणार...
द्वेष, मत्सराच्या साथीने.. सर्व जगभरच जगणं सुरु आहे...
काही भावना राहिल्या नाही...
उध्वस्त करत चाललोय... आपणच आपल्याला...
द्वेष, मत्सर... विश्वास अविश्वास...
हे विशेष सद्गुण म्हणून... आपल्या अवतीभोवती वावरत असतांना... जगायला शिकायचे आहे...
तिरस्कार करत करत...
भेदाभेद करत...
मुकपणे... आणि मुक्त पणे

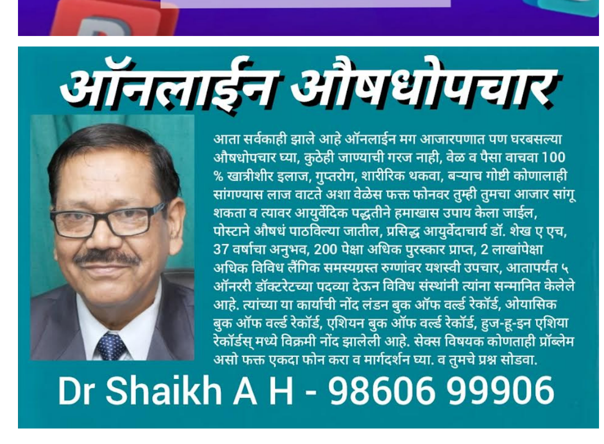

शेवटचे दर्शन बद्रीनाथ धाम...

ज्योतिर्मय साहित्य

रात्री शुन्य डिग्री च्या शित लहरीत मध्ये विश्रांती झाली.व सकाळीच स्नान करुन परतीच्या प्रवासाला सुरुवात केली होती. तेंव्हा मंदिर प्रांगणात फार मोठी रांग पहाटे पासूनच होती. त्यामुळे काल रात्री डॉ.डावरे च्या प्रयत्नामुळे भोलेनाथाचे दर्शन होऊ शकले! सकाळी दर्शनाला फारच वेळ लागला असता. मंदिराचे बाह्य दर्शन घेत पांडवकालीन भोलेनाची महती असलेल्याऐतिहासिक स्थळ मनात साठवत निरोप घेतला... घोडे-खेचर पाडाव जवळ परतीच्या किंमतीच्या सवारीचे नियोजन करुन निघालो होतो. येण्यास व परतीला जवळपास ५०००/ रु. सवारी ला लागले होते. पण एका घोडे मालकाला विचारले असता समजले की फक्त मे व जून हाच कमाई चा कालावधी आहे. दहा महिने घोड्यांना वैरण व पशू खाद्य देऊन सांभाळावे लागते. घोडे मालक सवारी करणार्या व्यक्तीला सवारी करतांना खुप मदत करतात तसेच यात्रेकरु ला उतरवून घेताना स्वत:च्या यात्रेकरु चा पाय खांद्यावर ठेवत सुरक्षिततरित्या उतरवून घेतात.

चढाई पेक्षा उतरतीला वेळ लागत नाही पण डोंगर चढाईत जास्त बळ लागल्या मुळे परती च्या प्रवासात घोड्यांची थकावट जाणवत होती. वाटेत समजले की हवामानात बदल झाल्या मुळे प्रशासना मार्फत यात्रा रोखल्या गेली. कारण गौरी कुंडच्या मंदाकिनी ब्रिजवर असंख्य घोडे-खेचर थांबलेले होते. चढाईच्या वेळी परत येणाऱ्या बऱ्याच व्यक्तीस केदारनाथचे अंतर किती राहिले याची विचारणा करत होतो. तेंव्हां प्रत्येक व्यक्तीच्या सांगण्यात भिन्नता होती. सुमारे १६ ते २० कि.मी. अंतर सांगण्यात येते.पण प्रत्यक्षात २२ कि.मी. चे अंतर आहे. प्रवासाचे अचूक अंतर पायी चालत केदारनाथ यात्रा करणारे धाडसी व स्वास्थ्या च्या बाबतीत तंदुरुस्त असलेले मित्र डॉ.प्रमोद दोशी यांनी सांगितले होते. सेवा निवृती नंतर सुध्दा आपल्या ज्ञान व कौशल्या च्या बळावर खाजगी पण नामांकित भाग्यलक्ष्मी डेअरी या संस्थेत पांच वर्षापासून कार्यरत आहेत ! १०-१२ दिवसाच्या प्रवासात अडचणीत, संघर्षात समर्थ साथ देणारे व्यक्तीमत्व !

आम्ही सर्वजण सोन प्रयागला गाडीची वाट पाहात थांबलो. पिट्टू सवारी करणार्या गुळवेलकर वहिनी व पाटील वहिनीच्या आगमनाची वाट पाहून. त्यांना विलंबामुळे सर्वजण चिंतीत होतो. काळजीवाहू कॅप्टन आबा ने सोनप्रयाग महिला पोलीस अधिकाऱ्याकडे विनंती अर्ज ही दिला होता.

महिला अधिकार्याने सांगितले की पिट्टू सवारी करणारे कधी ही मिस झाल्याच्या घटनेची नोंदी झालेल्या नाहीत. कांही वेळाने त्या दोघीही सुखरुप पोहोचल्या. नंतर परत निघून मुक्कामासाठी रुद्रप्रयाग येथे थांबलो. आता अंतिम एक धाम दर्शन बाकी होते.

दुसरे दिवसी पहाटे निघून बद्रीनाथला दर्शन ३ कि.मी. रांगेत थांबलो. समुद्र सपाटी पासून १०८०० फूट उंची वर व अलकनंदा नदीच्या काठी असलेले हिंदू धर्मीयांच्या आस्था, विश्वास व संकल्प सिध्दीचे क्षेत्र आहे ! चना दाळ व गुळ भगवान श्री. बद्रीनाथ दर्शनासाठी खरेदी करुन दर्शन घेतले होते. पांडव कालीन भगवान विष्णू चे मंदीर धार्मिक दृष्ट्या महत्वाचे मानल्या जाते. तेथिल तापमान -१० पर्यंत असताना सुध्दा गरम पाण्याचे कुंड श्रध्दाळूना चैतन्यमय आंतरिक उर्जा स्त्रोत चे केंद्र आहे ! तुलसी दल प्रसादाच्या स्वरुपात भक्तांना दिले जाते.

श्रीक्षेत्र बद्रीनाथ धाम पासून ३ कि.मी. अंतरावर माना हे गांव आहे हे देशातील तिबेट सिमेवरील शेवटचे गांव म्हणून संबोधण्यात येते. सरस्वती नदीच्या उगमस्थान मानले जाते.पांडव स्वर्ग प्रस्तान करतांना सरस्वती नदी ओलांडता येत नव्हती तेंव्हा भिमाने मोठा भव्य शिला ठेऊन पूल तयार केला त्याला भिमपूल नाव प्रचलित झालेले आहे ! सरस्वती नदीकाठी व्यास मंदिर आहे. त्यात विठोबा-रुखमाई , संतश्रेष्ठ ज्ञानेश्वर माऊली व संत शिरोमनी तुकोबारायांची सुंदर संगमरवरी मुर्त्या पाहून मन प्रसन्न झाले ! अंतर्मनात ''पुंडलीक हरी ज्ञानदेव तुकाराम... चा नाद घुमत राहिला !

सर्व सनातन संस्कृतीचे उर्जा केंद्र असलेले चारधाम चे दर्शन झाल्यामुळे श्रध्दा पुर्वक समाधानी व तृप्त झालेले मन परती च्या केंव्हा प्रवासाला निघाले ते जाणवले सुध्दा नाही ! अतिशय खडतर प्रवास उंच, उंच हिमशिखरे व तेवढ्याच खोल-खोल खाईचा दुर्गम रस्ता व होणारे भयंकर भूस्खलन पण अचूक प्रवास घडवून आणणारा श्री.पांडे ट्रॅव्हल चालक यांच्या ड्रायव्हिंग कौशल्याची जेवढी स्थूती करावी तेवढी कमीच. डोक्या वर कट केलेले केस व त्यावर असणारी लांब लांब केसाची शेंडी त्याच्या व्यक्तीमत्वात सौ चांद लावणारी होती ! मनमिळावू, निर्व्यसनी ड्रायव्हर पांडे या उत्तराखंड च्या भागातील माहितीचे चालते बोलते विद्यापिठच! प्रवासात असतांनाच त्याची एक कोर्ट ची केस होती त्यामुळे तो चिंतित होता पण नियोजित तारिक बदलून मिळाली व ''तारिक पे तारिक'' याचा प्रत्यय उत्तरा खंड च्या प्रवासात नाही आला तर ते नवलच! दिल्ली एयरपोर्ट ते चारधाम व चारधाम ते दिल्ली एयरपोर्ट हा प्रवास निर्धोक पध्दतीने चालवणारा पांडे आम्हाला शेवटचा निरोप देताना ओक्साबोक्सी रडला व त्याला निरोप देतांना सर्वांचे अश्रू अनावर झाले. ''साब आगले टाईम सफर करणे का मोका मुझे जरुर दे'' म्हणत ओलावलेले डोळे पुसत निघाला. आम्ही सर्व जण दिल्ली पुणे विमान प्रवास करत परतलो. नंतरच्या काळात धाडसी मित्र डॉ.प्रमोद दोशी इक्काईन इनल्फुंझा या विषाणू जन्य व प्राणीजन्य अजारा ने पुण्यात दिनानाथ मध्ये उपचार घेत बरा झाला.तर सौ-श्री.डॉ.पाटील

डॉ.मरवाळे साहेब, चारधाम चे टूर संयोजक डॉ.आबा करोना लक्षणे मिश्रित आजाराने त्रस्त होत तन्दुरुस्त झाले! शुध्दमन,इश्वरीअस्था व अतूट श्रध्दा असणारे भक्त किती ही संकटे आली तरी ही त्यातून निसर्ग त्यांची रक्षक होऊन काळजी घेत असतो हे चारधाम यात्रेद्वारे समजले !

आषाढस्य प्रथम दिवसे

ज्योतिर्मय साहित्य

आज आषाढाचा पहिला दिवस आहे आणि मला महाकवी कालीदासांच्या या ओळी आठवत आहेत,

आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानु
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श।।
- महाकवि कालिदास (मेघदूतम्)

महाकवी कालिदासाने जेव्हा आषाढाच्या पहिल्या दिवशी आकाशात दाटून आलेले काळे मेघ बघितले तेव्हा त्यांच्यातील प्रतिभेने भरारी घेतली आणि मेघदूत या महाकाव्याच्या रूपाने त्यांनी यक्ष आणि मेघ यांच्या माध्यमातून विरहामुळे वाट्याला येणारी व्यथा सुंदर रीतीने मांडली.

महाकवी कालिदासांनी रचलेल्या मेघदूतम् या महाकाव्यात याचे फार सुंदर वर्णन केलेले आहे. हे खंडकाव्य पूर्वमेघ आणि उत्तरमेघ या दोन भागांमध्ये विभागलेले आहे.

पत्नीविरहामुळे व्याकुळलेल्या एका यक्षाने स्वतः च्या पत्नीला मेघाबरोबर पाठवलेला संदेशाच्या कल्पनेवर मेघदूत आधारले आहे. आषाढाच्या पहिल्या दिवशी डोंगराच्या शिखरावर वाकलेल्या मेघाला पाहून पत्नीच्या विरहाने व्याकूळ झालेल्या यक्षाला असे वाटले, जणू एखादा हत्ती क्रीडेमध्ये रममाण आहे.

मेघदूत या महाकाव्याचा नायक (यक्ष) हा अलका नगरीत राहणाऱ्या यक्षराज कुबेराचा एक सेवक होता. यक्षाला कुबेराने पूजेसाठी सूर्योदयापूर्वी हजार कमळं आणून देण्याची जबाबदारी दिलेली. आधीच हिमालय

त्यात पहाटेची वेळ आणि यक्षाचं नवीन लग्न झालेलं. आपल्या पत्नीच्या सहवासात रमल्यामुळे त्याला नेमून दिलेल्या कामात त्याच्याकडून हलगर्जीपणा झाला. त्यामुळे त्या यक्षाला, यक्षराजाने (कुबेराने) एका वर्षासाठी हद्दपारीची शिक्षा फर्माविली. हद्दपारीचे ठिकाण अलका

नगरीहून फार दूर अंतरावर असलेला रामगिरी पर्वत हे होते. त्या ठिकाणी बरेच महिने पत्नीपासून दूर राहिला असताना वर्षाऋतू सुरू झाला. तेव्हा त्या यक्षाच्या मनोवृत्ती एकदम उचंबळून आल्या आणि त्याला पत्नीची तीव्रतेने आठवण होऊलागली. त्या निर्जन प्रदेशात यक्षाला सजीव आणि निर्जीव याचेही भान राहिले नाही. त्यामुळे त्या यक्षाने मेघालाच दूत कल्पिले आणि आपल्या पत्नीला निरोप सांगण्याचे काम त्याच्यावर सोपविले. प्रथम रामगिरीपासून अलका नगरीपर्यंत जाणाऱ्या मार्गाचे रसभरित वर्णन त्याने केले. त्या मार्गात जे जे पर्वत येणार आहेत, त्यांचे वर्णन करून त्या पर्वतांवर थोडी विश्रांती घेऊन पुढे जातांना ज्या नद्या मार्गामध्ये येणार आहेत त्यांचे वर्णन केले आणि त्या नद्यांचे पाणी प्राशन करून पुढील मार्गक्रमण करायला त्या यक्षाने त्या मेघाला सांगितले. मार्गामध्ये येणाऱ्या गावांचे आणि शहरांचे वर्णन करून त्या गावांवर आणि शहरांवर थंड पाण्याचा शिडकावा करण्याचेसुद्धा त्या मेघाला सांगितले. उज्जयिनी, विदिशा, दशपूर इत्यादी शहरे; ब्रह्मावर्त, कनखल इत्यादी तीर्थ तसेच वेत्रवती, गम्भीरा इत्यादी नद्या पार करून मेघाने हिमालय आणि त्यावर वसलेल्या अलका नगरीपर्यंत पोहचण्याची कल्पना यक्षाने केली. करुणरसाने ओथंबलेला असा संदेश प्रियेस सांगून ''प्रियेचे शुभवर्तमान मला परत येऊन सांग'' असे त्या मेघास सांगून यक्षाने मेघाची अलकानगरीकडे रवानगी केली.

उत्तरमेघामध्ये अलकानगरी, यक्षाचे घर, त्याची प्रिय पत्नी आणि प्रियेसाठी त्याचा संदेश ही विषयवस्तु येते.

।। महाकवि-कालिदास-वन्दना ।।

जीवनं कालिदासं तत्
विहाय कल्पये कथम्।
साहित्यमखिलं तस्य
जीवनमार्गदर्शनम् ।।१।।

कालिदासाविना जीवनाची कल्पना कशी करावी? त्याचे सर्व साहित्य जीवनात मार्गदर्शन करते.

प्रतिभा तस्य सिञ्चन्ती
सुधाकणान् पुनः पुनः।
साहित्यमखिलं तस्य
संजीवनं हृदि स्थितम् ।।२।।
त्याची प्रतिभा अमृतकण शिंपडते. त्याचे साहित्य हृदयातील संजीवन आहे.

वन्देऽहं कालिदासं तं
कविकुलगुरुं सदा।
संस्कृतगगने येन
व्याप्तं चराचरं तथा ।।३।।
अशा त्या कविकुलगुरु कालिदासाला मी वंदन करतो, ज्याने संस्कृताकाशातील चराचर व्यापले आहे.

रचना -
डॉ. चन्द्रहास शास्त्री सोनपेठकर

आजचे नवागत उद्याचे भविष्य - संगीता ठलाल

ज्योतिर्मय साहित्य

कुरखेडा - दरवर्षी प्रमाणे या वर्षी सुध्दा शाळेच्या पहिल्या दिवसानिमित्त तसेच लेखक विद्यार्थ्यांच्या भेटीला या उपक्रमा अंतर्गत साहित्यिक, सामाजिक कार्यकर्त्या संगीता संतोष ठलाल यांनी कुरखेडा तालुक्यात येणाऱ्या येरकडी तसेच लवारी येतील जि.प.प्रा. शाळेत जाऊन विद्यार्थांची भेट घेतली त्यांच्याशी मनमोकळेपणाने संवाद साधला, अंगी असलेल्या कलागुणांच्या माध्यमातून माणूस यशाचा शिखर गाठू शकतो त्यासाठी अंगी असलेल्या कलागुणांना महत्व देणे गरजेचे आहे. तुम्ही आजचे नवागत उद्याचे भविष्य आहात. माणसाचा जन्म मिळाला त्यासाठी आपलं काहीतरी देणं लागतं असे मोलाचे मार्गदर्शन केले. शाळेच्या पहिल्या दिवसानिमित्त त्यांना पुष्पगुच्छ, नोटबुक तसेच शालेय साहित्य देऊन पुढील वाटचालीस शुभेच्छा दिल्या. सोबतच दोन्ही शाळेला भेटवस्तू म्हणून काही पुस्तके सुद्धा भेट दिली. दोन्ही शाळेच्या वतीने सामाजिक कार्यकर्त्या संगीता ठलाल यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत करण्यात आले तसेच येरकडी येतील जि.प. प्रा. शाळेचे मुख्याध्यापक वसंत कुळमेथे बोलताना म्हणाले की, दुर्गम भागातील मुलगी आज वाचनाच्या माध्यमातून साहित्यिक बनली तसेच सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत आहे ही अभिमानाची बाब आहे.

आमच्या शाळेला भेट देणाऱ्या साहित्य तसेच सामाजिक क्षेत्रातील ह्या पहिल्याच व्यक्ती आहेत अशा मोलाच्या उपक्रमातून व संवादातून विद्यार्थांना प्रेरणा मिळते. म्हणून त्यांच्या साहित्यिक व सामाजिक कार्यासाठी शुभेच्छा दिल्या. त्यावेळी येरकडी शाळेतील शिक्षक रतिराम पुडो यांनी सुद्धा संगीता ठलाल यांचा विद्यार्थांना परीचय करून दिला तसेच शाळेला भेट दिल्याबद्दल आभार व्यक्त केले.

सोबतच जि.प.प्रा.शाळा लवारी येतील मुख्याध्यापक नैना कानकंट्टीवार यांनी सुद्धा संगीता ठलाल यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत केले व शाळेला भेट दिली आणि विद्यार्थांना मोलाचे मार्गदर्शन केले म्हणून आभार मानले तसेच त्यांच्या पुढील वाटचालीस शुभेच्छा दिल्या.

ब्ल्यू माउंटन व्हिलेज...

ज्योतिर्मय साहित्य

आतापर्यंत केलेल्या प्रवासातील हा थोडा लांबचा प्रवास. आम्ही साधारण सकाळी दहा वाजता ब्ल्यू माउंटन व्हिलेज हे प्रेक्षणीय स्थळ बघण्यासाठी सर्वेशच्या गाडीतून निघालो. इथे आता थंडीची सुरुवात झालेली आहे. त्यामुळे पानगळ जोरात सुरू आहे. आज दिसणारा झाडांचा रंग उद्या वेगळाच दिसतो. इतक्या बदलत्या रंगाची उंच उंच झाडे मी इकडे आल्यावरच प्रथम बघितली. साधारण अडीच तास आम्हाला ब्ल्यू माऊंटन व्हिलेज इथे पोहोचण्यासाठी लागले. वाटेवर तांबूस आणि हिरव्या पानांची सुंदर झळाळी लेवून झाडे डौलात उभी होती..नुकत्याच उगवलेल्या सूर्य किरणांनी त्यांच्यावर आपली शाल पांघरल्यामुळे ती अजूनच जास्त मोहक दिसत होती.वाहत्या रस्त्यावरच्या त्या दुतर्फा सजलेल्या रंगपंचमीने मन चिंब भिजत होते... त्यात तालात रमविणारी गाणी.. काही काही वेळा मला असे वाटते की आपण थांबुच नये. असेच निसर्गाचा आणि गाण्याचा आनंद घेत फिरत रहावे.तशी मी गाडीत बसले की पटकन झोपते आणि मधेच उठून सभोवार बघते... पण या वेळी निसर्गाच्या अपूर्व जादूमुळे पापणी मिटलीच नाही.

न्यू माऊंटन व्हिलेज इथे पोहोचलो त्यावेळी दुपार झाली होती. पण हवेत

धुंद गारवा भरून राहिला होता... मला सहजच ही गुलाबी हवा हे गाणे आठवले... तिथली सुंदर सुंदर घरे..अनेक देशांच्या माणसांची गर्दी... गाण्याचा वेगळ्या सुरावटीवर वेगळ्या भाषेत तरीही सहज ठेका धरावा असे वाटणाऱ्या गाण्याचा प्रत्यिक्षिक कार्यक्रम.कमरेला गुंडाळून खेळाला जाणारा हुलाहुप या खेळाचा तर खूप जण आनंद घेत होते... इथे कोठेही जा..अगदी रस्त्यावर ही बाक आणि दगडावर पेंट केलेला बुद्धिबळपट सगळीकडे दिसतो. आपल्या सोंगट्या आणायच्या आणि खेळायचे.. तसेच अशा मोठ्या ठिकाणी बुद्धिबळाच्या खूप मोठ्या सोंगट्या रस्त्यावरच ठेवलेल्या दिसतात तुम्ही त्या खेळाचा आनंद घेऊ

शकता..तसेच स्केटिंग च्या बाबतीत इकडे साधारण आठ महिने बर्फ पडत असल्याने कुठेही जा स्केटिंगचा आनंद घेण्यासाठी खूप वेगवेगळ्या कल्पना निवडून तशी सोय केलेली असते. गोल्फ खेळ ही इथे खूप आवडता दिसतो.

या सगळ्या उत्साही वातावरणाबरोबरच समोर खूप ऊंच पर्वत सुंदर झाडीत सजलेला दिसत होता.. आम्हीं थोडे खाऊन खाली असलेले ससे,इतर थोडे प्राणी बघितले..छान फिरलो आणि त्यानंतर पर्वतावर घेऊन जाणाऱ्या आकाश पाळण्यात बसलो ()..किती वेगळा आणि आनंद देणारा होता तो अनुभव...आसपास दिसणारी झाडे... इतक्या उंचा वरही थंडीत मध्येच गोल्फ खेळणारी मुले, (बर्फातल्या स्केटिंगची सोय) आणि पक्षासारखे उंच उंच जाणे सगळेच नयनरम्य आणि अचंबित करणारे.... वर पोहचल्यावर तर अजूनच गारठा वाढला.. तिथून खाली बघताना समोर लांब क्षितिजा पर्यंत पसरलेला ओंटारिया तलाव... आणि त्यात स्वच्छ निळ्या आकाशाचे पडलेले प्रतिबिंब सगळी कडे जणू देखणी निळाई पसरलेली होती. कदाचित या मुळेच याला ब्ल्यू माउंटन व्हिलेज हे नाव पडलेले असेल. तो देखावा कितीही डोळ्यात साठविला तरी तृप्ती येत नव्हती.

वर सगळीकडे अनेक सुंदर सुंदर झाडे आणि त्यातून जाणारे वळणावळणाचे रस्ते होते.. आपण त्याचाही आणि वेगवेगळ्या ठिकाणाहून खाली दिसणाऱ्या निसर्गाचा ही आनंद घेऊ शकतो.खालून वर जाण्यासाठी अनेक राईड्स आहेत पण वेळेअभावी आम्हीं केवळ रोप वे मध्येच बसलो. खालून इतक्या वर चालत येणारे पण अनेक लोक दिसत होते.निसर्ग आपल्याला भरभरून देतोच पण तो आनंद आपल्याला तितकाच घेता यायला हवा..हो ना? त्या दिवसाने मात्र गंध गारव्या बरोबर एक वेगळी अनुभूती दिली हे मात्र खरे..

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी १०१, सी विंग, सिल्व्हर स्पेस सोसायटी, विशाल नगर, पिंपळे निलख, पुणे-४११००१ (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे.
या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743918559